

В. В. Сиченко

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

О. О. Сиченко

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ПРИНЦИПИ Й МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ В ДЕРЖАВНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

У статті проаналізовано принципи соціального планування в державній соціальній політиці. Розглянуто найбільш дієві методи соціального планування. За результатами дослідження надано рекомендації щодо застосування досліджених принципів і методів у сучасних умовах розвитку України.

Ключові слова: соціальне планування, державна соціальна політика, методи, принципи.

Постановка проблеми. У широкому сенсі слова планування – це постановка цілей будь-якій системі або підсистемі. Планування як наукову категорію можна розглядати із загальноекономічної позиції та позиції державного управління. Із загальноекономічної позиції планування є одним із методів регулювання пропорцій виробництва. У державному управлінні планування є обов'язковим елементом дії системи державного управління, необхідним елементом забезпечення ефективності й дієвості останньої. Дослідження питань соціального планування в державному управлінні дає змогу конкретизувати та підвищити ефективність параметрів системних дій державного управління в соціальній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із позицій державного управління планування – одна з найважливіших основних функцій. Управлінський вплив суб'єкта на об'єкт відбувається через функцію планування, оскільки за допомогою планування встановлюються параметри (величини, що характеризують процес функціонування системи (підсистеми)). Існують різноманітні погляди на планування як із загальноекономічної, так і з управлінської позицій. Питання соціального планування з позицій державного управління розглядалось в працях О. Антонової, А. Аганбегян, Р. Вілсона, Г. Клейнера, Г. Курцева, Л. Якобсона та ін. У працях висвітлюються аспекти необхідності соціального планування, визначаються його основні па-

раметри, організаційні форми й алгоритми проведення, методи впровадження механізмів із використанням у прибуткових і неприбуткових організаціях.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Окремі аспекти, у тому числі визначення базових пріоритетних принципів і методів у сучасних несталіх умовах середовища функціонування системи державного управління соціальною сферою, створення комбінаційних та інтегрованих підходів в умовах сучасного розвитку України залишаються відкритими.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виокремлення принципових підходів і методів соціального планування, дієвих та ефективних у сучасних умовах розвитку державного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під соціальним плануванням розуміється науково обґрунтоване визначення цілей, показників і завдань (строків, темпів, пропорцій) розвитку соціальних процесів і розробка основних засобів їх утілення в життя в інтересах цієї організації. Вихідним пунктом соціального планування ми також вважаємо вивчення відповідних потреб виконавців за допомогою анкетування і проведення соціологічних досліджень. При цьому варто акцентувати на винятковій важливості таких моментів: визначенні репрезентативної вибірки, яка адекватно відображає структуру колективу; доступності і ясності анкети; правильних технологіях опитування (анкетування, інтерв'ювання, робо-

ти з фокус-групою), оперативного оброблення первинної інформації [1, с. 18].

Не протиставляючи різні погляди на соціальне планування (із загальноекономічної та управлінської позицій), будемо розглядати його з погляду державного управління. Об'єкт планування – це багаторівнева система, де сам об'єкт управління вищої системи перетворюється в суб'єкт управління нижчої системи.

У кожній із підсистем незалежно від її рівня реалізується функція планування загалом, кожна система є підсистемою лише щодо вищої підсистеми. Оскільки підсистеми управління – частина єдиної системи, то завдання їх функціонування повинні бути узгоджені, а зміст планування буде різним, виходячи з місця та ролі підсистеми в загальній системі управління соціальним проектом. У сучасних умовах будь-яка організаційна одиниця працює як відкрита система, коли необхідно враховувати насамперед зовнішні фактори. Звідси випливає вимога системного функціонування, яка б забезпечувала її дієвість і ефективність (у т. ч. й соціальну) [2, с. 125].

Час вимагає зміни організаційних структур державного управління, процедур планування та контролю, стилю управління, підготовки працівників іншого мислення тощо. Значущим явищем у державному управлінні стає необхідність самостійної розробки перспектив довгострокового розвитку. Отже, планування діяльності зазнає серйозної еволюції принципів, форм і змісту.

Можливості планування соціальних систем обмежено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин. Наприклад, невизначеністю функціонування в несталому середовищі. Будь-який орган державного управління у своїй діяльності стикається з невизначеністю. Без оцінювання поточного стану й можливого майбутнього важко передбачити наслідки та відповідні дії, тоді планування є одним зі способів прояснення майбутнього. Але повністю усунути невизначеність у державному управлінні не можна, тому управлінець прагне упорядкувати свої зовнішні відносини різними способами.

Визначальним змістом і результатом дії планових служб державного управління є використання принципів планування, а саме: системність, участь, безперервність, гнучкість, ефективність.

Принцип системності передбачає, що планування повинно мати системний характер, ураховуючи, що об'єкт соціального управління – це складна, багаторівнева система. У кожній із

підсистем здійснюється функція планування. Принцип системності планування реалізується по вертикалі шляхом інтеграції та диференціації, а по горизонталі – шляхом координації планів структурних одиниць.

Принцип участі тісно пов'язаний із принципом системності. Згідно з ним, кожен учасник соціального проекту мусить тією чи іншою мірою брати участь у плановій діяльності, відповідно до своїх можливостей, умінь і знань. Реалізація принципу участі дає такі результати: кожен із учасників реалізації соціального проекту в системі державного управління отримує більш глибоке розуміння дії соціального проекту; особиста участь у процесі планування призводить до того, що плани стають особистими планами учасників, які асоціюються з ними й конфлюентно сприймають соціальні проекти, відповідно, реалізація останніх приносить їм особисте задоволення; соціальне планування надає можливості розвитку державному службовцю (або будь-якому іншому учасникові, залученому до проекту) як особистості.

Принцип безперервності полягає в тому, що процес планування повинен здійснюватися постійно, а розроблені плани безперервно приходити на зміну один одному, перекривати один одного. Це зумовлено невизначеністю зовнішнього й внутрішнього середовищ, зміною умов існування, як наслідок відбувається коригування планів, змінюються не лише умови, а й уявлення про стан і можливості державного планування в соціальній сфері.

Принцип гнучкості пов'язаний із принципом безперервності, полягає в наданні планам здатності змінювати свої параметри, тому в планах зазвичай передбачаються резерви. Ці резерви мають бути оптимальними, інакше витрати можуть виявитися настільки високими, що гнучкість плану й пов'язані з нею переваги не окупляться. А взагалі принцип гнучкості реалізується у відомому афоризмі: «План не догма, а керівництво до дії».

Принцип ефективності полягає в тому, що витрати на планування не повинні перевищувати ефект від його застосування, тобто плани мають бути конкретизовані й деталізовані настільки, наскільки це необхідно для державного соціального управління за наявності відповідної планової служби, адже її функціонування так само вимагає коштів.

Структуру соціального планування варто розглядати в трьох аспектах: тимчасовому,

організаційно-структурному і змістовому. Одним із недоліків наявної практики планування в державному управлінні соціальною сферою є переважна увага до поточних завдань. У результаті перспективна діяльність залишається без належної уваги. Щоб уникати такого стану, необхідно планування поділити на стратегічне й тактичне, оскільки, незважаючи на взаємодію, ці види планування відносно самостійні. Залежно від охопленого часового відрізка тактичні плани діляться на три типи: довгострокові, середньострокові, короткострокові.

Довгострокове планування зазвичай охоплює тривалі періоди часу – до 10, а іноді й більше років. Середньострокове планування конкретизує орієнтири довгострокових планів. Плани розраховуються на більш короткий період. До недавнього часу межа середньострокового планування дорівнювала п'яти рокам. Однак у зв'язку зі збільшенням швидкості розвитку зовнішнього середовища межа середньострокового планування скоротилась і п'ятирічне планування перейшло в розряд довгострокових.

Короткострокове поточне планування – це розробка планів на один рік із розбивкою по кварталах, а окремих показників – і по місяцях. Іноді деталізація, тобто розбивка по місяцях, відбувається в процесі реалізації планів.

Дуже важливим елементом соціального планування у сфері державного управління є встановлення змісту робіт щодо планування. У загальному вигляді безвідносно до конкретних підрозділів планових служб можна перерахувати такі види планової роботи в соціальній сфері державного управління: систематичний і цільовий аналіз виконання показників соціальних планів у поточному періоді; оцінювання факторів, які впливають на виконання соціальних планів, і за необхідності відповідне інформування лінійних керівників періодично або за необхідності, усно або письмово, у регламентованій або вільній формі для прийняття відповідних заходів; підготовка звітів про роботу за минулий період; ведення статистичного обліку; ведення нормативного обліку для забезпечення якісної розробки планових рішень; розробка стратегічних і тактичних планів; доведення розроблених планів до виконавців.

Повнота перерахування видів діяльності в цьому випадку не має значення, для організації соціального планування в секторі державного управління важливо інше – з'ясувати весь про-

цес планування, розподілити роботу в просторі й часі. Це можна зробити у вигляді графічного матеріалу. Дуже важливо також розділити у часі процеси стратегічного й тактичного планування, бо в іншому випадку невідкладність оперативних рішень починає домінувати над стратегічними проблемами, і соціальний проект втрачить орієнтири своєї діяльності.

Висновки і пропозиції. Під соціальним плануванням розуміється науково обґрунтоване визначення цілей, показників і завдань розвитку соціальних процесів і розробка основних засобів їх утілення в життя в інтересах цієї організації, вихідним пунктом соціального планування ми вважаємо вивчення відповідних потреб виконавців за допомогою проведення соціологічних досліджень.

Можливості планування соціальних систем обмежено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, зокрема невизначеністю функціонування в несталому середовищі; без оцінювання цього й можливого майбутнього важко передбачити наслідки, відповідні дії, планування і є одним із способів прояснення майбутнього, який водночас не здатний повністю усунути невизначеність.

Визначальним змістом і результатом дії планових служб державного управління в соціальній сфері є використання принципів планування, а саме: системність, участь, безперервність, гнучкість, ефективність.

Структуру соціального планування варто розглядати в трьох аспектах: тимчасовому, організаційно-структурному і змістовому. Короткострокове поточне планування – це розробка планів на один рік із розбивкою по кварталах, а окремих показників – і по місяцях. Іноді деталізація, тобто розбивка по місяцях, відбувається в процесі реалізації планів.

У соціальній сфері державного управління в Україні можна перерахувати такі види планової роботи: систематичний і цільовий аналіз виконання показників планів у поточному періоді; оцінювання факторів, які впливають на виконання соціальних планів; підготовка звітів про роботу за минулий період; ведення статистичного й нормативного обліку; розробка стратегічних і тактичних планів.

Важливим аспектом соціального планування в державному управлінні в Україні є розділення в часі процесів стратегічного й тактичного планування, бо в іншому випадку невідкладність оперативних рішень починає домінувати над стратегічними проблемами, і соціальний проект втрачить орієнтири своєї діяльності.

Список використаної літератури:

1. Якобсон Л.И. Социальная политика: коридоры возможностей / Л.И. Якобсон // *Общественные науки и современность*. – 2006. – № 2. – С. 15–22.
2. Сиченко В.В. Инструментарій державного ре-

гулювання соціальної сфери країн Європейського Союзу / В.В. Сиченко, О.О. Сиченко // *Наукові праці : науково-методичний журнал*. – Вип. 252. – Т. 263 : Державне управління. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – С. 122–128.

Сыченко В. В., Сыченко О. А. Принципы и методы социального планирования в государственной социальной политике

В статье проанализированы принципы социального планирования в государственной социальной политике. Рассмотрены наиболее действенные методы социального планирования. По результатам исследования предоставлены рекомендации относительно применения исследованных принципов и методов в современных условиях развития Украины.

Ключевые слова: *социальное планирование, государственная социальная политика, методы, принципы.*

Sychenko V., Sychenko O. Principles and techniques of social planning in the state of social policy

The article analyzes the principles of social planning in the state social policy. The article presents the most effective methods of social planning. The study provides recommendations on the application of the principles and techniques studied in the development of modern Ukrainian conditions.

Key words: *social planning, state social policy, methods, principles.*